

28.6.2012

Dnro 2768/4/11

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

VALVOTTUJEN TAPAAMISTEN JÄRJESTÄMINEN

1 KANTELU

Asianajaja arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 20.7.2011 osoittamassaan kirjoituksessa päämiehensä puolesta sosiaalitoimen menettelyä valvottuja tapaamisia järjestettäessä.

Kirjoituksesta ja sen oheen liitetystä Turun hovioikeuden päätöksestä ilmeni, että hovioikeus on lasten tapaamisoikeuksista määrännyt muun muassa, että tapaamiset järjestetään valvottuina sosiaalitoimen osoittamassa paikassa päätöksessä erikseen mainittuina ajankohtina.

Asianajaja kertoi, että sosiaalitoimi oli kieltäytynyt järjestämästä lasten tapaamisia. - - -

- - -

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeet

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:n mukaan sosiaalihuollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi hänen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lain 2 §:n mukaan tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Pykälän 2 momentin mukaan lapsen vanhempien tulee keskinäisessä yhteisymmärryksessä ja pitäen silmällä ennen kaikkea lapsen etua pyrkiä siihen, että tapaamisoikeuden tarkoitus voidaan toteuttaa lain 1 §:ssä säädettyjen periaatteiden mukaisella tavalla.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan vanhemmasta erossa asuvalla lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja yhteyksiä vanhempiinsa, ellei yhteydenpito ole lapsen edun vastaista (sopimuksen 9 artiklan 3 kappale). Lapsen oikeutta yhteydenpitoon suojaavat myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukainen perhe-elämän suojelu (8 artikla).

Sosiaalihuollon viranomaisen on kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassaan otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu ja lapsen toivomukset lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Sosiaalihuollon viranomaisilla on siten velvollisuus edistää ja myötävaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen lapselle myönteisellä tavalla. Sosiaalihuoltoasetuksen 17 §:n mukaan sosiaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että tarpeellisissa asiayhteyksissä lapsen vanhemmil-

le selostetaan, mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaan vanhemmat voivat sopia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

Valvotuista tapaamisista ei lainsäädännössä ole nimenomaisia säännöksiä. Voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa kuitenkin lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten määräämisen valvotuiksi. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 9 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimien tulee lapsen tapaamisoikeudesta päättäessään antaa tarkemmat määräykset tapaamisen ja luonapidon ehdoista.

Kunnalla ei sinänsä ole velvollisuutta järjestää sellaisia palveluja, joiden järjestämisestä ei ole lailla säädetty. Tästä syystä kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää mahdollisuutta valvottuihin tapaamisiin lasten ja vanhempien välillä. Sellaisen tuomioistuimen määräyksen toteuttaminen, jossa tapaamisten järjestäminen annetaan kunnan sosiaalihuollon tehtäväksi, jää asianomaisen sosiaalihuollon viranomaisen harkinnan varaan sen päättäessä siitä, millaisia toimenpiteitä se kulloinkin pitää tarkoituksenmukaisena lapsen ja vanhemman tapaamisten järjestämisessä ja valvonnassa. Tätä harkintavaltaa käyttäessään viranomaisen tulee ottaa huomioon lapsen edellä mainitut perus- ja ihmisoikeudet.

Joissain tapauksissa valvottujen tapaamisten järjestäminen tuomioistuimen päätöksen mukaisella tavalla tai muuten lapsen vanhempien yhteisesti sopimana perustuu lapsen lastensuojelun tarpeeseen. Tällöin valvottujen tapaamisten järjestäminen voi olla osa lapselle järjestettyä suunnitelmallista lastensuojelutyötä.

3.2

Saatu selvitys ja arviointi

- - -

Kantelukirjoituksen ja sosiaalitoimen selvityksen mukaan asiaa käsittelevä sosiaalitoimen sosiaalitehtäjä oli ilmoittanut asianajajalle, ettei hovioikeuden tapaamisoikeutta koskevaa päätöstä voida panna täytäntöön sen johdosta, että sosiaalitoimella ei ole henkilöresursseja hoitamaan tapaamisia turvattuina.

Sosiaalitoimi on lausunnossaan todennut, että ”sosiaalityöntekijän kirjeen muotoilu on epäonnistunut ja antaa harhaanjohtavan kuvan sekä niistä syistä, miksi valvottuja tapaamisia tässä yksittäistapauksessa ei ole katsottu voitavan järjestää jatkossa että myös [sosiaalitoimen nimi poistettu] sosiaalitoimen tavasta järjestää valvottuja tapaamisia yleensä”.

- - -

Arvioin asiaa seuraavasti.

Turun hovioikeuden asiaa koskevasta päätöksestä ilmenee, että hovioikeus määräsi isän ja hänen lastensa tapaamiset valvotuiksi siten, että tapaamiset tuli järjestää lasten asuinpaikkakunnan sosiaalitoimen osoittamassa paikassa sosiaalitoimen edustajan valvomana kolmen tunnin ajan. Sosiaalitoimen lausunnosta ja selvityksestä ilmenee, että sosiaalitoimi on antamassaan olosuhdeselvityksessä katsonut, että lasten tulisi tavata isäänsä valvotuissa olosuhteissa. Lausunnon ja selvityksen mukaan ”vain näin pystytään takaamaan lasten turvallisuus”.

Kuten olen edellä todennut, valvottujen tapaamisten järjestämisestä (siis kenelle valvottujen tapaamisten järjestämisvastuu kuuluu ja miten kustannukset tästä järjestämisestä jakaantuvat kunnan ja vanhempien välillä) ei ole erikseen laissa säännöksiä.

Käytännössä valvottuja tapaamisia on järjestetty muun muassa osana lastensuojelutyötä. Tässä tapauksessa sosiaalitoimi on alkanut järjestää tapaamisia valvottuina vanhempien yhdessä sopimalla tavalla ennen tuomioistuinten asiaa koskevia ratkaisuja. Tuomioistuimet (käräjäoikeus ja Turun hovioikeus) ovat päätöksissään katsoneet, että tapaamiset tulee järjestää valvottuina tapaamisina.

Saamani selvityksen mukaan sosiaalitoimi on tuomioistuimelle antamassaan olosuhdeselvityksessään esittänyt tapaamisten toteuttamista edellä kuvatulla tavalla.

Mielestäni kyseessä olevien lasten vanhemmat ovat voineet luottaa siihen, että lasten ja heidän vanhempansa väliset tapaamiset voidaan toteuttaa tuomioistuimen määräämällä ja edellyttämällä tavalla siten, että sosiaalitoimi vastaa valvottujen tapaamisten järjestelyistä. Sosiaalitoimi ei voi näin ollen yksipuolisesti asiaan osallisille perustelematta lakkauttaa tai muutoin lopettaa tapaamisten järjestelyjä ilman, että asiasta olisi etukäteen sovittu tai muutoin ilmoitettu lapsen vanhemmille.

Saadun selvityksen mukaan asianajaja tiedusteli sosiaalitoimen perusturvajohtajalle 6.7.2011 lähettämässään kirjeessään, millä tavoin hovioikeuden päätöksessä määrätyt tapaamiset voidaan toteuttaa. Sosiaalitoimen viranhaltijan antaman vastauksen mukaan sosiaalitoimella ei ollut edellytyksiä enää järjestää vastauksesta ilmenevin syin tapaamisia. - - -

Totean, että hyvään hallintoon kuuluu se, että viranomaisen selvästi ilmoittaa sosiaalihuollon asiakkaalle tai hänen edustajalleen, millä tavoin hänen asiansa jatkossa tullaan käsittelemään. Hyvään hallintoon kuuluu myös se, että viranomaisen perustelee riittävän tarkasti ja ymmärrettävällä tavalla ne syyt ja perusteet, mihin viranomaisen ratkaisu kulloinkin perustuu. Sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:ssä on erikseen säädetty viranomaisille kuuluvasta selvitysvelvollisuudesta. Säännöksen mukaan viranomaisen on selvitettävä sosiaalihuollon asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Säännöksen mukaan selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

Perusturvalautakunnan lausunnon ja selvityksen mukaan tapaamisia ei voitu järjestää sen johdosta, että lasten isän paikalle tulosta ei ollut varmuutta ja että tapaamiset olisi järjestetty, mikäli vanhemmat olisivat niistä sopineet tai isä niitä erikseen pyytänyt.

Mielestäni asianajajalle annettu vastaus on ollut sisällöltään virheellinen ja on ollut omiaan aiheuttamaan lasten isälle sen kuvan, ettei hän voi lapsiaan enää tavata. Näkemykseni mukaan viranomaisen vastaa neuvojensa ohjeiden lainmukaisuudesta ja niiden paikkansapitävyydestä. Viranomaisen on myös huolehdittava siitä, että sen antamat ohjeet tai muut neuvot eivät johda sosiaalihuollon asiakkaan oikeuden menetyksiin. Perusturvalautakunta on ilmoittanut, että se tulee järjestämään edelleenkin valvottuja tapaamisia, mikäli lapsen vanhemmat voivat niihin yhteisesti sitoutua. Tästä syystä asia ei anna puoleltani muuhun kuin että kiinnitän perusturvalautakunnan huomiota edellä sanottuun.

Lähetän tästä päätöksestäni jäljennöksen perusturvalautakunnalle.